

După cum se știe, limba letonă face parte, împreună cu lituaniana și vechea prusiană, din familia de limbi indo-europene. Primele monumente scrise în această limbă datează din secolul al XVI-lea (anul 1585). Pentru perioada precedentă cel mai important document îl constituie creația populară, cîntecele (renumitele *dainas*), tot așa de bogate ca și la lituanieni.

Limba letonă s-a format pe baza dialectelor a trei triburi baltice: *letgal* (lingă Valmiera și Cēsis, partea de nord a R.S.S. Letone), *zemgal* (în jurul localităților Jelgava și Dobeles, partea centrală a Letoniei) și *curon* (*curlandez*) (la vest de dialectul zemgal)¹. Ulterior letona se extinde și pe alte teritorii: livon și, parțial, estic (*aesti*). În feudalism apar dialecte noi. Particularitățile vechilor graiuri s-au conservat, totuși, pînă în zilele noastre în diferite ramificații teritoriale ale limbii letone contemporane.

Cea mai apropiată de limba letonă literară actuală este vorbirea populației din împrejurimile orașelor Valmiera și Cēsis, adică de pe fostul teritoriu latgal. Destul de asemănătoare cu limba literară este și vorbirea letonilor de pe lingă Jelgava și Dobeles, adică pe teritoriul vechilor zemgali. În schimb, graiul vorbit în Kurzeme (Kurlandia de vest), pe teritoriul vechilor *kurši* (*kursi*) (v. r. *күрсы*) diferă radical de limba literară.

Limba letonă literară s-a constituit pe baza dialectului vorbit în Mazsalaca și Ergeme (la nord, în Vidzeme)² care trece apoi prin Valmiera, Cēsis, Dobeles, Jelgava și atinge granița cu R.S.S. Lituaniană.

Primele cărți tipărite în letonă sînt traduceri cu caracter religios. Ele au fost întocmite de pastori germani care cunoșteau superficial limba letonă. Pentru perioada 1585—1680 putem menționa doar numele unui singur poet talentat — *Kr. Firekērs*. Literatura laică începe mai tîrziu, odată cu *G. F. Stenders* (1714—1796), care a alcătuit și o gramatică a limbii letone (*Lettsche Grammatik*, ed. I, 1761; ed. a II-a, mai bogată, a apărut în 1782, la Mitau).

Adevărata dezvoltare a limbii letone literare începe însă pe la mijlocul secolului al XIX-lea, cînd apar scriitorii chiar din rîndul letonilor: *Atis Kronvalds* (1837—1875) și poetul *Auseklis* (numele adevărat *Mikēlis Krogzemis*, 1850—1879). Cea mai mare înflorire a limbii letonă o atinge însă în scrierile lui *Eduard Veidenbaums* (1867—1892) și, mai ales, în opera poetului popular *Janis Rainis* (1865—1929). Scriitori ca *Juris Alunans* (1832—1864), *Krišjānis Valdemārs* (1825—1891), *Kr. Barons* (1835—1923), *Kaspars Biezārdis* (1806—1886) și *A. Kronvalds* au contribuit, prin lupta lor înverșunată, la curățirea limbii letone literare de elementele de jargon, ca și de barbarismele impuse de colonizatorii germani, care au asuprit în decurs de secole poporul leton. Semnificativ este faptul că toți acești scriitori de valoare s-au inspirat îndeosebi din comorile tezaurului folcloric. Cîntecele populare letone culese de *Fricis Briņzemnieks* (1847—1907) și, mai ales, de *Krišjānis Barons* au constituit un izvor nesecat de îmbogățire a limbii și poeziei culte. Aceste tradiții au fost apoi continuate și dezvoltate de marele poet J. Rainis³ care a perfecționat și a stabilit normele limbii letone literare contemporane, de scriitorul popular *Andrejs Upītis* ș.a.⁴

Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika tratează, după cum ne-o indică însuși titlul, fenomenele specifice limbii letone literare contemporane care, după cum am arătat, s-a constituit pe la sfîrșitul secolului trecut. Vol. I cuprinde o descriere amplă a derivației și morfologiei, însoțită de prezentarea principalelor probleme fonetice. (Vol. al II-lea dezbate chestiunile referitoare la sintaxă).

În stabilirea principiilor călăuzitoare colectivul s-a folosit de numeroase indicații expuse în studiile acad. J. M. Endzelin, V. V. Vinogradov, B. A. Serebrennikov și ale altor lingviști sovietici.

Autorii lucrării și-au concentrat atenția asupra structurii gramaticale a limbii letone contemporane, lăsînd la o parte faptele legate de originea și evoluția sistemului ei fonetic

¹ În legătură cu studiul graiurilor letone, vezi articolul lui E. ŠMITE, *Latviešu dialektoloģija un tās turpmākie uzdevumi* (Dialectologia letonă și sarcinile ei viitoare), *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmija. Valodas un literatūras institūta Raksti*, vol. III, Editura Academiei de Științe a R.S.S. Letone, Riga, 1954, p. 113—123.

² În privința limbii letone din Vidzeme, vezi studiul lui J. ENDZELIN, *Latviešu valoda Vidzemē*, *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmija. Valodas un literatūras institūta Raksti*, vol. III, Editura Academiei de Științe a R.S.S. Letone, Riga, 1954, p. 125—136.

³ Asupra contribuției lui J. Rainis la formarea limbii letone literare contemporane, vezi studiul lui EVALDS SOKOLS, *Rainis cīņa par latviešu literārās valodas attīstību* (Lupta lui Rainis pentru dezvoltarea limbii letone literare), *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmija. Valodas un literatūras institūta Raksti*, vol. III, Editura Academiei de Științe a R.S.S. Letone, Riga, 1954, p. 203—227.

⁴ Referitor la dezvoltarea literaturii letone în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, vezi JANIS NIEDRE, *Latviešu literatūra*, vol. al II-lea, Editura letonă de Stat, Riga, 1953. Cf. și *Очерк истории латышской советской литературы*, Editura letonă de Stat, Riga, 1957, p. 7—82. În legătură cu rolul lui A. Upītis în dezvoltarea limbii letone literare, vezi articolul lui J. UPĪTIS, *Andreja Upīša cīņa par latviešu literāro valodu*, «Karogs», 1952, nr. 5, p. 498—505.